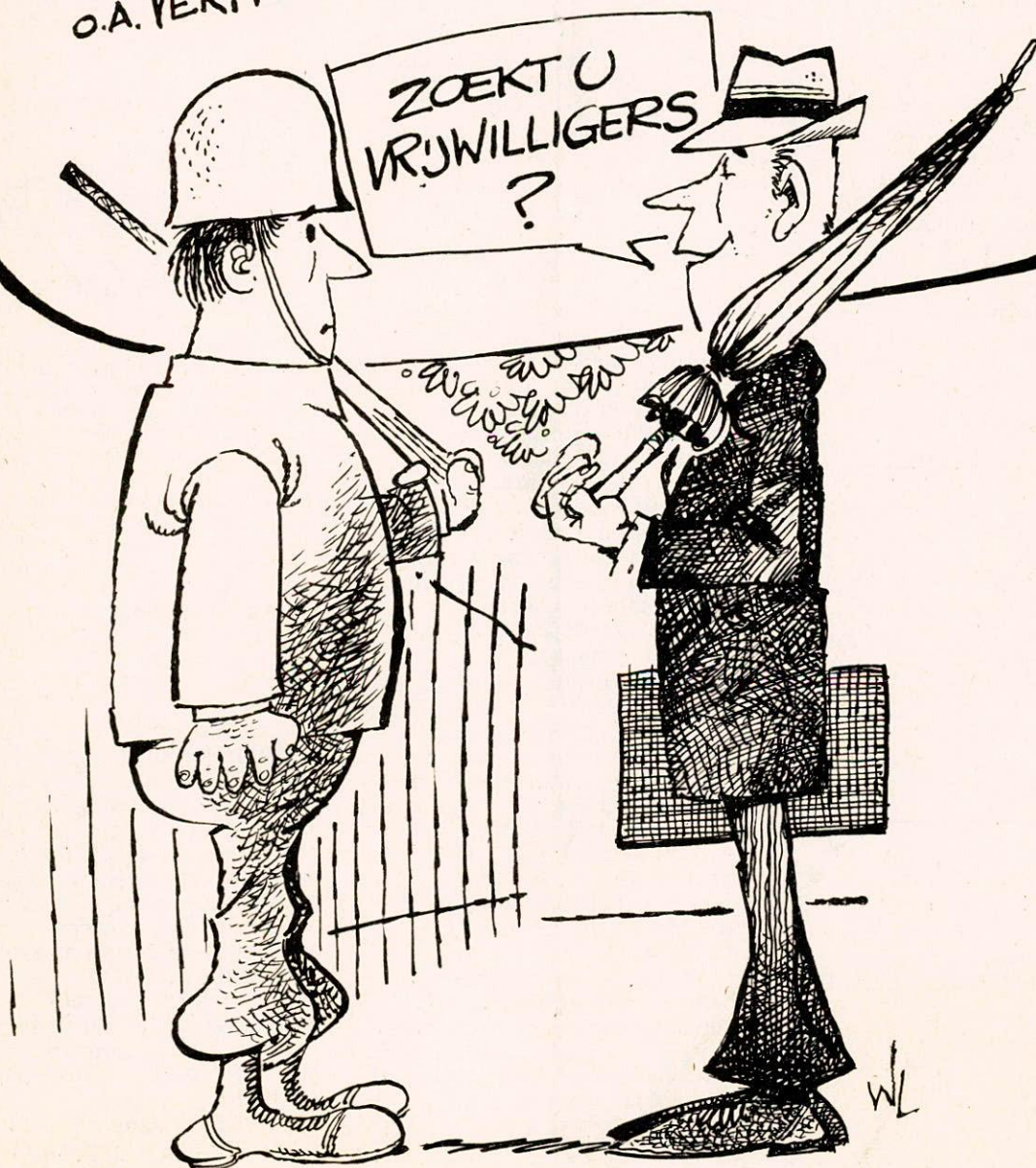


EGGO

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
APRIL 1978

O.A. VERHOUDING VOLK-KRIGSMACHT



nr. 4 – april 1978
17e jaargang

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Arjen Struijk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Sietse van der Hoek, Bert van de
Kamp, Jan Kooijman, Willy Lohmann,
Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Jan
Stoof, Bert Vuijsje, Frans Wermer,
Hans van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving/Realisatie:

Peter van Sloten/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Delft

Inhoud

Emancipatie	2
Het wereldnummer van Willem Breuker	3
Verhouding volk-krijgsmacht	4/5
Wandelend de wereld verkennen	6/7
'Julia'	8/9
De school is niet voor iedereen goed	10/11
Constantin Meunier	12/13
De werkelijkheid of de kleine verschillen	14
Boeken en brochures	15

EGO: vaste prik

Emancipatie

In de begintijd van het
Humanistisch Vervond is de
emancipatie van buitenkerkelijken
een belangrijke doelstelling
geweest. Op allerlei gebieden
immers werden mensen op grond
van hun **buitenkerkelijkheid**
achtergesteld.

Daar is gelukkig in veel opzichten
verandering in gekomen. In de
zestiger jaren is zelfs wel eens
gedacht dat we er eigenlijk al
waren. Er werd door sommigen wel
eens schamper gesproken over de
ene plattelandsbibliotheek waar nog
geen buitenkerkelijke in het
bestuur zat.

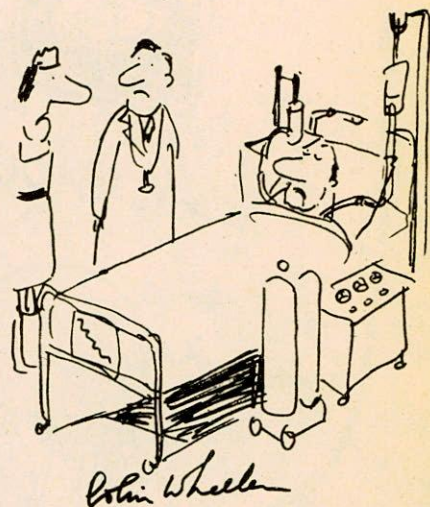
Inmiddels weten we wel beter.
Ondanks het feit dat de
buitenkerkelijkheid nog steeds
stijgt, en ondanks dat recent
NIPO-onderzoek heeft aangetoond
dat 19% van de bevolking zich
humanist noemt, vindt er nog
steeds achterstelling plaats.
Eigenlijk is dat ook niet zo
verwonderlijk: getallen alleen
maken nog geen macht. Wil men
maatschappelijk meetellen dan zal
men zich moeten organiseren. Dan
zal men een tegenwicht moeten
vormen tegen de traditioneel
gegroeide machtsposities.

Neem bijvoorbeeld de
gezondheidszorg en het welzijns-
werk. Zij worden vrijwel uitsluitend
uit algemene middelen betaald,
maar in onevenredige mate door
konfessionele besturen beheerd.
Neem bijvoorbeeld het onderwijs.
Als daar bezuinigd moet worden
omdat de leerlingenaantallen terug
lopen, dreigt het bijzonder
onderwijs zijn monopoliepositie
eerder te versterken dan te
verzwakken.

Het feit dat de buitenkerkelijke
positie is achtergebleven bij de
feitelijke ontwikkelingen, is niet
alleen het gevolg van tegenwerking
van konfessionele zijde, **maar ook**
van onachtzaamheid van
buitenkerkelijken zelf.

Hoe vaak is het niet voorgekomen
dat instellingen zogenaamd werden
geneutraliseerd, zonder dat de
traditionele konfessionele posities
werden verlaten?

Hoe vaak konden „neutrale”
instellingen om der wille van die
neutraliteit geen voldoende
tegenspel bieden tegen
konfessionele instellingen?



„Een ernstig emancipatie-syndroom”
(uit The New Humanist van dec. 1975)
Emancipatie betekent niet alleen, dat in
ziekenhuizen en verpleeginrichtingen de
patiënt-zelf iets te vertellen wil hebben.
Emancipatie betekent ook, dat
ongelovigen, vrijdenkers, humanisten
beschouwd en behandeld willen worden
als mensen die volkomen gelijkwaardig
zijn aan gelovigen.
Over de nog altijd voorkomende
diskriminatie van buitenkerkelijken
schrijft Rob Tielman (voorzitter van het
Humanistisch Verbond) op deze pagina.

Het bestaan van „neutrale”
instellingen naast konfessionele is
eigenlijk onjuist. Ofwel kies je voor
neutrale voorzieningen, maar dan
dient iedereen daar ook gebruik van
te maken, ofwel vind je de
levensovertuiging een belangrijk
kriterium, maar dan dient de
verdeling ook overeen te komen
met de reële maatschappelijke
verhoudingen.

Het is bekend dat veel
buitenkerkelijken moeite hebben
met het zich organiseren: je wilt
juist af van kerkje spelen en
verzuiling.

Het is van belang dat deze
buitenkerkelijken gaan beseffen dat
het langs de kant blijven staan in
hoge mate bijdraagt tot het in stand
houden van de ongewenste
maatschappelijke verhoudingen.

Daarom is de emancipatie van
buitenkerkelijken nog steeds een
belangrijke doelstelling van het
Verbond.

Rob Tielman

Het wereldnummer van Willem Breuker

Het moet in 1963 geweest zijn dat ik Willem Breuker voor het eerst zag. De plaats was een houten verenigingsgebouwtje in een arbeidersbuurt in Amsterdam-Oost en er werd die avond een jazz-concours van onduidelijke snit gehouden. Tussen alle brave hard-bop-groepjes in betrad een jongeman van een jaar of achttien, gekleed in een goedkoop herencolbert, met drie saxen en een klarinet het podium. Hij woonde verderop in de straat en hij had een bassist en een drummer meegenomen die er ook niet veel van konden. Dat belette hem niet om op hoogst zelfverzekerde toon stukken als *Compositie in paars en geel* aan te kondigen. Ook liet hij de giechelende zaal weten dat „het volgende stuk op een twaalftoonsreeks gebaseerd is”. Jurylid Michiel de Ruyter schreef vele vellen vol aantekeningen en legde de jongen na afloop ernstig uit waarom hij niet in de prijzen was gevallen. Vijftien jaar later is Willem Breuker een jazz-vedette van internationaal formaat geworden. Het is allemaal niet vanzelf gegaan, hij heeft jaren van verguizing (ook en vooral door de „professionele jazzmusici”) moeten doormaken, de nederlandse omroepen en platenmaatschappijen hebben zijn muziek lange tijd systematisch genegeerd, maar sinds eind vorig jaar kan ook de grootste scepticus er niet meer omheen dat Breuker zowel in Europa als Amerika een grotere reputatie heeft opgebouwd dan enige nederlandse jazzman voor hem.

Uitstekende recensies

Op 25 december '77, tijdens de eerste Amerikaanse toernee van het Willem Breuker Kollektief, publiceerde de New York Times een recensie die er niet om loog: „De groep (...) speelt een fascinerend en zeer origineel soort muziek. Het is europees in zoverre dat veel van de geschreven thema's kontinentaal aandoen – marsen, volksliedjes, spaanse dansen, hoempa-muziek. En het is jazz, omdat er veel improvisatie in zit, met gebruikmaking van eigentijdse jazz-stijlen, en omdat het swingt. (...) Je hoort zelden Europese

jazzmusici die hun eigen wortels („roots”) zo intensief en zo effectief weten te gebruiken en je hoort zelden Europeanen die zo moeiteloos swingen.” Het gezaghebbende canadese jazzblad *Coda* (februari '78) was nog uitbundiger in zijn lof: „Het Kollektief voor een Amerikaans publiek herinnert je eraan hoe, decennia geleden, het Europese publiek zich moet hebben gevoeld toen het Louis Armstrong of Coleman Hawkins of Duke Ellington voor het eerst in levende lijve hoorde – de verbijstering en het gevoel dat hier, van duizenden kilometers ver, een muziek is gekomen die net zo dicht bij je staat als je eigen hartslag.” Ook in Europa heeft Breuker tegenwoordig meer succes dan hij ooit gedroomd zal hebben. De toernees door Frankrijk en Duitsland volgen elkaar regelmatig op en vorig najaar bracht het Duitse jazzlabel MPS een eerste elpee van het Willem Breuker Kollektief uit: „The European Scene”, MPS 68.168. (Een pijnlijke terechtwijzing voor de Nederlandse platenindustrie, die Breuker jarenlang geen andere mogelijkheid overliet dan zijn platen in eigen beheer uit te geven, eerst op ICP Records, de laatste tijd op BVHaast.)

Hoe verder na het succes?

Dat wereldsucces plaatst Willem



Breuker voor een lastig dilemma. Enerzijds kan hij, zowel in Nederland als daarbuiten, nog jarenlang voort met het ontsluiten van steeds nieuwe publieksgroepen zonder dat hij ook maar één noot aan zijn muziek hoeft te veranderen. Anderzijds dreigt het gevaar dat de muzikale show van zijn Kollektief verstart tot een soort variété-nummer: succes verzekerd, maar ontdaan van creatieve uitdagingen.

Getuige een recent interview in *Het Parool* heeft Breuker zelf een helder inzicht in dit probleem: „Ik kan mijzelf in allerlei variaties herhalen, nog wat torenkamers aan het kasteel bouwen, en daarmee misschien wel heel beroemd worden. Of ik doe afstand van de dingen die ik nu heb bereikt, en probeer een nieuwe richting in te slaan. Voor een deel is het natuurlijk een economische probleem, terwijl ik ook een zekere verantwoordelijkheid heb ten opzichte van mijn medemusici. Het antwoord op het dilemma heb ik nog niet.”

Breuker's pianist en kompagnon Leo Cuypers hoeft zich over dit soort dingen nog geen zorgen te maken. De muziek die hij met zijn eigen groepen maakt is nog volop in ontwikkeling maar boekt toch al een snel stijgend succes. Recent verschenen twee opmerkelijke elpees van Cuypers op het BVHaast-label. „Theatre Music/ Jan Rap en z'n maat” (BVHaast 017) bevat muziek, die oorspronkelijk werd gekomponeerd voor diverse toneelproducties en die wordt uitgevoerd door Cuypers, Breuker, bassist Arjen Gorter en drummer Martin van Duynhoven. Charmant, romantisch, geil en licht dekadent zijn de adjektieven die bij het beluisteren van deze plaat in je opkomen.

Ambitieuze van opzet is de „Zeeland Suite” (BVHaast 012) die mede dank zij de NOS-televisie, Jeugd en Muziek Zeeland en de VARA-radio tot stand kwam. De TV-uitzending van de suite was een opmerkelijk voorbeeld van hoe je geïmproviseerde muziek vruchtbaar in beeld kunt brengen. Maar ook de plaatversie maakt duidelijk dat Cuypers niet van plan is in zijn toer als pianistische Casanova-met-dubbele-bodem te blijven steken. Samen met Breuker, Arjen Gorter, Van Duynhoven, saxofonist Bob Driessen, trombonist Willem van Manen en tweede bassist Harry Miller vertolkt hij eigentijdse jazz van een verrassende veelzijdigheid. Beide platen zijn te bestellen via: BVHaast, 2e Oosterparkstraat 243, Amsterdam, tel. 020-351507.

Bert Vuysje

Verhouding volk-krijgsmacht

Vorig jaar zijn twee rapporten verschenen die enige aandacht verdienen van mensen die bij de krijgsmacht betrokken zijn. Het eerste komt van de Stichting Volk en Verdediging (SVV), een instelling die zich tot doel stelt de meningsvorming over krijgsmacht en defensie in brede kring te stimuleren. Het heet „Knelpunten in de verhouding volk-krijgsmacht”. Het rapport bevat het verslag van een bijna zes jaar durend onderzoek naar de knelpunten in de verhouding tussen het nederlandse volk en zijn krijgsmacht.

Het tweede rapport is dat van de Staatskommissie van advies inzake de personeelsvoorziening voor de krijgsmacht (de zgn. Kommissie-Mommersteeg), met als titel „Verplicht of vrijwillig dienen”. Iedereen zal zich nog herinneren dat de Kommissie zich, grof genomen, bezighield met de vraag of we in Nederland naar een beroepsleger moesten.

Verband tussen twee rapporten

Op het oog lijken deze twee rapporten weinig met elkaar te maken te hebben, maar dat is een vergissing. Het rapport „Verplicht of vrijwillig dienen” komt namelijk met twee konklusies die sterk te maken hebben met de verhouding tussen volk en krijgsmacht. Wat is namelijk het geval. Een vrijwilligersleger, officieel: een kadervrijwilligerskrijgsmacht (KVK), kost namelijk meer dan de huidige kader-militiekrijgsmacht (KMK). Kader wil hier zeggen: beroepskader, vrijwilligers zijn mensen die een kortlopend dienstverband aangaan, militie wordt gevormd door dienstplichtigen.

Voor een KVK is niet alleen meer geld nodig dan voor een KMK. Je hebt ook meer mensen nodig die bereid zijn om tenminste enkele jaren van hun leven – tegen een normaal salaris – vrijwillig in militaire dienst te gaan. Het geld is een politieke zaak, op voorstel van de minister kan de volksvertegenwoordiging besluiten om meer geld uit te trekken voor de krijgsmacht. Soms is men daartoe bereid, om precies te zijn eigenlijk ieder jaar, maar steeds maar zo min

mogelijk, en zeker niet in de orde van grootte die het instellen van een KVK vereist. Een knelpunt in de verhouding volk-krijgsmacht? Een ander punt is de werving. De Kommissie-Mommersteeg konkludeert dat onverwacht veel mensen belangstelling hebben voor een baan bij de krijgsmacht, maar dat het er toch te weinig zijn om voorgoed te besluiten tot het instellen van een KVK. Te weinig enthousiasme voor een baan bij defensie – een knelpunt in de verhouding volk-krijgsmacht?

Het SVV-rapport

De twee genoemde punten zijn geen knelpunten in de verhouding volk-krijgsmacht, maar bewijzen voor de konklusies van het rapport van de Stichting Volk en Verdediging. Daaruit blijkt namelijk, dat de houding van de nederlandse bevolking, althans volgens het opinieonderzoek dat de stichting in 1974 liet doen, nogal lauw is. Op zichzelf is dat niet verrassend, maar het is wel goed om het te weten. Een aantal resultaten. Maar net 10% van de mensen dacht toen, dat er een grote kans was op een waarschijnlijke bedreiging in de vorm van een konventionele aanval, een West-Berlijnse crisis of een terugtrekking van de Amerikanen uit Europa. We maken ons, vlot gezegd, weinig zorgen. Maar we gaan niet over één nacht ijs, want 45% van de ondervraagden vindt

... Nederlanders zijn, met zijn allen bij elkaar, een stel onverschillige kaaskoppen.

toch maar dat een krijgsmacht zonder meer nodig is, 41% vindt het een noodzakelijk kwaad, 8% vindt de krijgsmacht nauwelijks nodig en 6% vindt het hele gedoe helemaal overbodig.

Dat maaakt toch dat je kunt konkluderen, dat 96% van de bevolking zich niet verzet tegen het uitgeven van enkele miljarden guldens per jaar en het handhaven van een krijgsmacht, die zo nodig binnen zeer korte tijd onnoemelijk veel schade en menselijk leed kan veroorzaken binnen een wereldomspannend systeem van

militaire verdediging, dat in feite het voortbestaan van de hele mensheid bedreigt. Dit laatste dan door het gebruik van atoomwapens, en uit het rapport van de SVV blijkt toch dat ruim 80% van de mensen denkt dat een werkelijk spannende situatie ook tot een atoomoorlog kan leiden.

De Nederlanders zijn dus, met zijn allen bij elkaar, een stel onverschillige kaaskoppen. Er moet wel een krijgsmacht zijn, maar die moet dan maar uit beroeps- en dienstplichtige militairen bestaan en mag niet te veel kosten. Eén van de konklusies van het rapport „Knelpunten in de verhouding volk-krijgsmacht” is dan ook, dat de Nederlanders weinig geïnteresseerd zijn in de krijgsmacht en de defensie. En met de kennis van zaken is het ook slecht gesteld.

Het is aardig dat al dit soort dingen eens netjes op een rijtje zijn gezet, maar de professor doctor, de twee doctores, de vijf doctorandussen en de ene titelloze burger die het rapport hebben samengesteld moeten toch regelmatig wat schichtig aan Jan Blokker hebben gedacht. Jan Blokker, dat is de man die in de Volkskrant soms zo aardig kan opschrijven dat een opzienbarend sociaal onderzoek weer eens konklusies geeft die ieder weldenkend mens op zijn klompen had kunnen voorspellen.

De Kommissie-Mommersteeg

Het rapport „Verplicht of vrijwillig dienen” is iets verrassender in zijn konklusies. Een meerderheid van de leden van de Kommissie-Mommersteeg is niet tegen een KVK, waarbij ze zich beroepen op het feitelijk functioneren van de dienstplicht. Dat laatste is aardig, want het getuigt van enig meeleven met de dienstplichtigen. De dienstplicht geldt in Nederland weliswaar voor iedereen, maar het aantal jongens dat werkelijk in dienst komt is nauwelijks een derde van degenen die ervoor in aanmerking komen. Voeg daar nog bij dat meer dan de helft van de dienstplichtigen hun dienstdtijd als verloren tijd beschouwen, en je hebt een aardige bron van ongenoegen. Die zou je kunnen wegnemen door de krijgsmacht te vormen uit beroepsmilitairen, mensen dus die hun hele werkzame leven in dienst willen doorbrengen, en vrijwilligers, mensen die een aantal jaren dienst willen doen.

... veel beroeps en vrijwilligers willen niet het zeer simpele, vervelende of vieze werk doen dat nu veel dienstplichtigen opknappen.

Een probleem daarbij is, dat veel beroeps en vrijwilligers niet het zeer simpele, vervelende of vieze werk willen doen dat nu veel dienstplichtigen opknappen. Maar een voordeel is, dat veel opleidingen die nu bijna jaarlijks opnieuw worden gegeven aan dienstplichtigen, voor functies die zeer gespecialiseerd zijn, minder vaak gegeven hoeven te worden. Dat werkt besparend, en bovendien



(Foto van
De Vliegende Hollander,
maandblad v/d Kon. Luchtmacht

zullen de beroeps of vrijwilligers die in die baan komen, tot een grotere vaardigheid komen, omdat ze langer de tijd hebben om zich te oefenen. Maar dan de centen. Een KVK bestaat uit mensen die een volledig salaris krijgen, en nog pensioenrechten opbouwen ook. Dat kost de staat een forse bom duiten. Meer duiten dan dienstplichtigen, die nog steeds een schamel loontje ontvangen, zonder verdere rechten. Al deze dingen zijn te onderzoeken en uit te rekenen, en dat heeft de Kommissie-Mommersteeg dan ook netjes gedaan of laten doen. De konklusie is, zoals gezegd, dat de kommissie niet tegen een KVK is, maar adviseert die nog niet in te voeren. Het uiteindelijke advies komt er op neer, dat er maar gezocht moet worden naar bruikbare tussenvormen tussen een KMK en KVK in.

Geen nieuws

Dat is natuurlijk op zich geen nieuws, want een aantal jaren geleden kwam de zgn. Kommissie-Van Rijkevorsel al met

beschouwingen over het thema „Dienstplicht naar keuze”. Daarin werd de mogelijkheid geopperd om dienstplichtigen korter of langer te laten dienen, al naar hun wensen. Wie kort wilde dienen moest dan genoeg nemen met eenvoudig werk en een lage beloning, wie langer in dienst wilde blijven kreeg een interessantere baan en meer geld. Daar is toen nogal wat tegen geprotesteerd, net als nu tegen de voorzichtige konklusie van de Kommissie-Mommersteeg. De protesten richtten en richten zich vooral tegen de politieke aspecten van een (semi)-beroepskrijgsmacht. Kolonels grijpen de macht, is dan de kreet, een beroepskrijgsmacht is een staat in de staat, de dienstplichtigen brengen de maatschappij in de krijgsmacht en houden die democratisch, enfin, ga zo maar door. Maar er wordt vergeten dat de vroegere koloniale rijken – Frankrijk, Portugal, Nederland, Engeland bij voorbeeld – zowel met

... ook dienstplichtigen genoeg die bereid zijn bij een eventueel tegen de democratie gerichte machtsgreep van militairen, mee te doen.

dienstplichtigen als met beroepsmilitairen in stand werden gehouden. Dat de kolonels in Griekenland, toen ze in 1967 hun staatsgreep pleegden, over dienstplichtigen konden beschikken, zal ook niemand ontkennen. En in 1968 vielen de Russen Tsjechoslowakije ook met dienstplichtigen binnen. Terwijl de revolutie in Portugal, in 1974, weer juist tot stand kwam met behulp van dienstplichtigen.

Er valt, kortom, weinig te zeggen over de kwestie of je nu, terwille van de democratie, een KVK of een KMK moet hebben. Tenslotte, en daar mogen de dienstplichtige lezers ook wel eens bij stil staan, zijn er ook dienstplichtigen genoeg die bereid zijn bij een eventueel tegen de democratie gerichte machtsgreep van militairen, mee te doen.

Demokratie in de pan

Wat een krijgsmacht, in welke vorm dan ook, nodig heeft is toezicht van buiten af. Toezicht op de aard van de voorlichtingslessen, toezicht op de mentaliteit van het kader en de leiding, toezicht op de manier waarop de militairen inspraak hebben (en dus in de praktijk met de democratie leren omgaan). De krijgsmacht is weinig anders dan de samenleving van een land, bijeengebracht in een soort

hogedrukpan. En zo lang die samenleving, die democratie, redelijk op poten staat, valt er van de krijgsmacht in politiek opzicht weinig te duchten. Dat geldt voor Nederland, voor Denemarken, voor Zwitserland, voor Engeland en heel misschien zelfs voor de Bondsrepubliek en de Verenigde Staten. Allemaal landen met uiteenlopende manieren om hun krijgsmacht te bemannen. Maar

... krijgsmacht is weinig anders dan de samenleving van een land, bijeengebracht in een soort hogedrukpan.

landen die, ondanks vele hoge golven, toch een zekere mate van democratie hebben weten te handhaven. Frankrijk maakte aan het begin van de jaren zestig een diepe crisis door, als gevolg van de algerijnse bevrijdingsstrijd. Met als gevolg dat de militairen zich er mee gingen bemoeien. Het is er niet beter op geworden. In Portugal ging het, aan het begin van de jaren zeventig, precies zo. En daar werd het er wel beter op.

De discussie over een dienstplichtigen- of een beroeps- en vrijwilligerskrijgsmacht is overbodig wanneer je die toespits op de politieke aspecten. Wat dat betreft heeft de Kommissie-Mommersteeg er goed aan gedaan, veel financiële cijfers op tafel te leggen, en gegevens over de mogelijkheid om genoeg vrijwilligers te werven. Veel zorgwekkender is het dat – behalve enkele zeer kleine groepen die zich vóór of tegen de krijgsmacht verklaren – maar zo weinig mensen echt in de problemen van een krijgsmacht geïnteresseerd zijn. Het lijkt me dat dit een echt gevaar voor de democratie is, van groter kaliber dan een KVK.

Jan Stoof

onvrijwilligersleger



Wandelend de wereld verkennen

een beetje een omgeving is. Door het ontdekken van nieuwe dingen in onze leefwereld veranderen we niet alleen zelf, maar geven we ook nieuwe betekenissen aan de dingen. Daardoor verandert ons wereldbeeld ook bij voortduring. Hoe veelvormiger onze omgeving is, hoe veelzijdiger we zelf zullen worden. Tegelijkertijd zal onze waardering voor bepaalde zaken veranderen en daarmee ons waarden- en normenpatroon. Het is duidelijk, dat ons de kans gegeven moet worden om op „ontdekkingstocht” te gaan en de omgeving, ons eigen milieu te ontdekken. Meestal zien we dat woord „milieu” als een statisch gegeven, waarbij we voorbijgaan aan het feit, dat onze omgeving met ons meegroeit. De omgeving van een baby is beperkter dan die van een schoolkind, wiens blikveld ruimer is.

Aan de basis van zo'n ontdekkingstocht ligt de verwondering. In onze grootschalige wereld met z'n haast lijkt het, alsof er geen plaats en tijd meer is voor



Bijgaand artikel werd – enigszins bewerkt en bekort – met toestemming overgenomen uit „Natuurbehoud” (8e jrg. nr. 1, februari 1978).

Dit kwartaalblad van de Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland wordt gratis aan de ruim 250.000 leden toegezonden, evenals jaarlijks het Handboek met alle natuurterreinen en wandelgebieden in Nederland.

De vereniging beheert 34.000 ha. beschermd natuurgebied. Leden hebben toegang tot een aantal terreinen die voor niet-leden gesloten zijn. Ook kunnen ze tegen gereduceerde prijzen wandelkaarten, gidsen en boeken kopen. Lid worden kost minimaal f 20,— per jaar en kan door storting op giro 9933 van Natuurmonumenten, Noordereinde 60 te 's-Graveland.

Behoort u ook tot die Nederlanders, die graag een deel van hun vrije tijd reserveren voor het halen van een frisse neus tijdens een wandeling door een naburig natuurgebied? Zo'n tocht kan een waar avontuur worden, waarvan de edukatieve betekenis niet dient te worden onderschat. Daarom willen we in dit artikel wat nader ingaan op die vormende waarden en tegelijkertijd ook enkele praktische tips geven, waardoor een wandeling een aantrekkelijke activiteit kan worden.

Nieuwsgierigheid en verwondering
Ieder van ons is vanaf zijn of haar geboorte behept met een gezond stuk nieuwsgierigheid. Deze belangstelling voor alles wat er om ons heen gebeurt, is een voorwaarde om tot een harmonische groei van de persoon te komen. Onze geestelijke groei is namelijk sterk afhankelijk van de wisselwerking, die wij aangaan met onze omgeving. Je zou kunnen zeggen, dat een mens niet alleen een omgeving heeft, maar ook zelf

die kleinschalige verwondering. Stilstaan tijdens een wandeling bij een spinneweb, dat op z'n bedauwde parelpracht tintelt in het matte zonlicht, wie doet dat nog? Je verwonderen over het konstruktietalent van twee nestelende vogels? We hebben haast en verdwijnen ijlings in onze wereld van vanzelfsprekendheden. Een goed onderbouwde milieu-edukatie tracht weer ruimte te scheppen voor de verwondering. Daaruit kan begrip groeien voor de kwetsbaarheid van het systeem, waarin planten, dieren en mensen hun eigen plaats hebben. Een vaak gehoorde klacht van veel mensen is, dat ze dit soort zaken zo ontzettend moeilijk vinden, omdat ze „er zo weinig verstand van hebben”. Zou het niet zo zijn, dat we ons weer moeten leren verwonderen? Moeten we misschien opnieuw leren de omgeving te verkennen om de relaties te ontdekken? Wie zo door de wereld gaat ontdekt dat er veel fouten zijn gemaakt door mensen, die nooit enig inzicht hebben verworven in het „waarom en hoe” van de verschijnselen om ons heen.

We schakelen te weinig zintuigen in

Wat betekent het voorgaande nu voor onze wandeling in de natuur? Om te beginnen zal de af te leggen afstand minder belangrijk worden, omdat we tijd willen uittrekken om de dingen, die we tegenkomen wat nauwkeuriger te bekijken. Ook zullen we onszelf moeten oefenen om wat gericht te leren kijken en luisteren. In het algemeen schakelen we te weinig al onze zintuigen in. Waarom niet eens wat meer aandacht voor de geuren, die bepaalde planten of bloeiende struiken verspreiden?

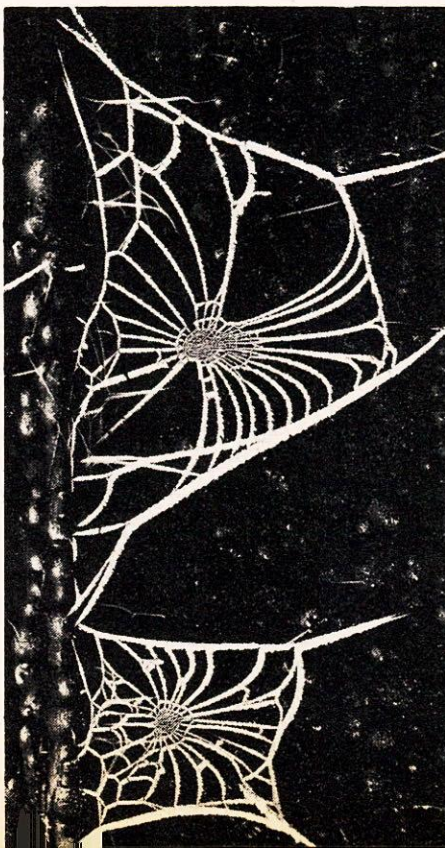
Ook de route, die we kiezen, is belangrijk! Sterke „décorwisselingen” voorkomen verveling. Daarom zullen we liever regelmatig zijpaden nemen, waardoor we het ene stuk van de wandeling van de ruimte kunnen genieten, om een volgend stuk van de route door dichte bosschages te lopen. Daar lijkt je veel sneller onverwachte dingen tegen te komen. Door rekening te houden met de zonnestand kunnen we er voor zorgen, dat we delen van het landschap onder een wisselende belichting te zien krijgen. Waarom niet eens een kwartier halt gehouden aan de rand van een duinpan, waar in alle stilte kan worden afgewacht of er een fazant of konijn op komt dagen?

Wie dezelfde route in verschillende seizoenen loopt, ontdekt, dat hij



zich ook bewust wordt van de levenscycli in de natuur. En dat biedt weer stof te over om met elkaar te praten over het hoe en waarom. Door dit alles wordt het waarnemingsvermogen zeer gescherpt, waardoor we niet alleen

Gewoon er even op uit gaan. Dat kan vaak heel goed al in de buurt. Om je te verwonderen over die onbekende, onontdekte wereld...



meer zien, maar ook wat „door de dingen heen” leren zien. En dan komen ook de vragen. Waarom wordt er eigenlijk gejaagd in dat duin, en waarom bloeien er in die sloot veel minder planten, dan in die andere sloot, aan de andere kant van de polderweg? Kies als tijdstip voor uw wandeling liever de morgenuren of de uren voor zonsondergang, dan het midden van de dag. Vooral 's zomers is het dan meestal te warm, de belichting van het landschap is lang niet zo mooi en de natuur is een beetje in de siësta-sfeer.

Wat aandacht voor deze punten kan uw wandeling elke keer opnieuw tot een avontuur maken.

P. J. Steltman

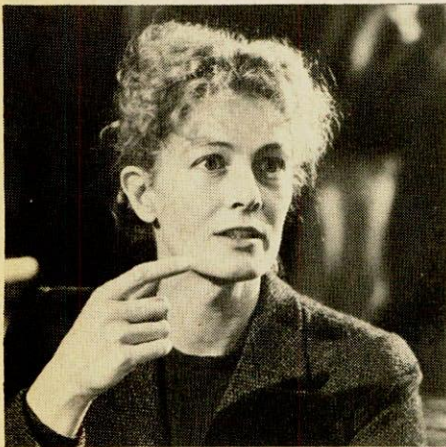
soldaat: loopbaan

'Julia'

adembenemend spel van Jane Fonda

Dat er geen goede vrouwenrollen meer in de cinema te bewonderen zouden zijn geweest de laatste jaren, heb ik altijd een wat ongegronde uitspraak gevonden, die gek genoeg steeds meer gehoord werd vanaf het moment dat een film als „Women in love” overal geweldige opgang maakte. Ik weet er nog wel een paar. Glenda Jackson in „A touch of class” was minstens even goed als in

Vanessa Redgrave als Julia.



„Women in love”, om nog maar niet te spreken van „Sunday, bloody Sunday”, waarin zij ronduit onvergetelijk was. Susan Anspach in „Blume in love” maakte ook bijzondere indruk, evenals Catherine Ross in „The graduate” en „The sting.” Dat de dames, mochten ze dan ooit toch minder gewaardeerd zijn geweest, weer helemaal terug zijn en zelfs in opmars, bewees zowel Diana Keaton in „Annie Hall”, en bewijzen misschien nog meer Jane Fonda en Vanessa Redgrave in „Julia”, die kortgeleden in ons land zijn ronde begon.

„Julia” is een film, gebaseerd op een verhaal, dat weer was gebaseerd op een waar gebeurd drama. De film heet „Julia”, maar wordt gedragen door Lilian, haar vriendin. Lilian bestaat echt, zij is de schrijfster Lilian Hellman, en Julia was haar hartsvriendin van jongsaf aan. Julia is dood, maar Lilian zal haar nooit vergeten. De film begint in 1934. Lilian is dan nog een opkomende schrijfster, die worstelt met haar eerste toneelstuk. Ze woont bij Dashiell Hammett, een al gearriveerde schrijver, die veel talent bij Lilian

vermoedt, maar haar aan laat modderen, om het haar zelf te laten ontdekken. Als het met het stuk niet lukken wil, mijmert Lilian over haar jeugd, en dan maken we ook onmiddellijk kennis met Julia. Julia was de dochter van zeer rijke ouders, die hun kind echter door haar grootouders lieten opvoeden. Lilian was het bedeesde, bewonderende vriendinnetje, dat opkeek tegen Julia. Julia schimpte op de rijkdom van haar omgeving was heel jong al zeer sociaal voelend en dapper. Tussen de meisjes bestond een band, die ver van dweepziek of kalverachtig was: ze dachten over subtiel dingen, verzonnen originele woordspelletjes en begrepen elkaar zoals dat maar zelden tussen twee menselijke zielen voorkomt. Als ze volwassen worden, gaat Julia in Wenen studeren: Lilian kan haar tranen nauwelijks bedwingen als ze haar vriendin naar de boot brengt. Zij is de afwachting, die de kracht en ondernemingsgeest van haar vriendin altijd diep heeft bewonderd. Omdat haar toneelstuk niet vlotten wil, gaat Lilian naar Parijs om het te herschrijven. Eenmaal in Europa, verneemt ze de eerste tekenen van het opkomend nazisme uit de krant. Ook leest ze over rellen aan de universiteit waar haar vriendin studeert. Ze reist naar Wenen en het weerzien tussen de beide vrouwen is hartverwarmend. Julia straalt zelfvertrouwen uit, Lilian vindt haar mooier dan ooit. Dan verneemt ze later dat Julia tijdens de rellen gewond is geraakt, en ze ontdekt haar na veel zoeken in een ziekenhuis, onherkenbaar en onmenselijk wrede mishandeld. Ze wil van alles doen, maar krijgt een boodschap om zo snel mogelijk uit Wenen te verdwijnen, en als ze navraag doet naar Julia, over wie ze dodelijk ongerust is, blijkt ieder spoor van haar vriendin uitgewist.

Ze gaat terug naar Amerika, waar ze haar toneelstuk afmaakt, dat een geweldig succes wordt. Ze is in één klap beroemd. Ze wordt uitgenodigd om naar Moskou te komen, het is dan 1937, om een theaterfestival bij te wonen. Met vrienden reist ze naar Parijs. Daar ontmoet ze plotseling een vreemde sjofele man, ene Johann (mooi gespeeld door Maximilian Schell), die haar laat weten dat hij van Julia komt, en dat hij namens haar Lilian om een dienst wil vragen. Ze moet op weg naar Moskou via Berlijn reizen en 50.000 dollar meesmokkelen, waarmee Julia ondergrondse activiteiten wil financieren. Dit is voor Lilian, die altijd veel angstiger is geweest dan haar vriendin, een haast onmenselijke opgaaf. Maar ze overwint haar eerste ontzetting, en laat Johann weten dat ze de opdracht zal uitvoeren. Dodelijk nerveus zit Lilian in de coupé, die zij deelt met nog twee vrouwen. Zij heeft schriftelijke instructies gekregen over wat zij precies moet doen, maar is zo angstig, dat ze voortdurend dingen dreigt te vergeten of fout te doen. De vrouwen die haar coupé delen, wijzen haar daarop, en langzaam dringt het tot

haar door, dat zij twee bondgenotes heeft. Na een afschuwelijk spannend ogenblik bij de douane, waar zij moet verklaren waarom ze via Berlijn naar Moskou reist, wordt de rest voor haar geregeld, en zonder dat ze het verwachtte, ziet ze in een café haar vriendin Julia terug. Ook dit weerzien is aangrijpend: Julia ziet dodelijk bleek en blijkt een houten been te hebben, gevolg van de mishandelingen in Wenen. Heel kort kan de ontmoeting maar duren: het geld wordt op slinkse wijze overhandigd. Dan vertelt Julia aan Lilian, dat ze een dochter heeft, die ze graag, tot ze zelf naar Amerika kan komen, aan Lilian ter verzorging wil meegeven. Ze zegt alleen dat het kind in een bakkerij wordt verzorgd. Dan beduidt ze Lilian om weg te gaan.

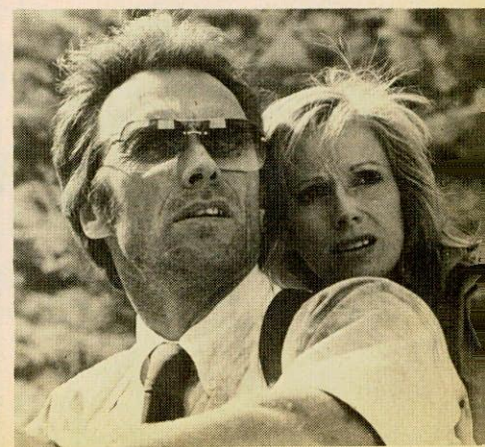
Lilian ziet Julia nooit meer terug: ze verneemt later dat ze door Nazi's is vermoord. Dan gaat ze wanhopig op zoek naar de baby, maar ook dat wordt een vruchteloze reis. Volkomen gebroken keert ze terug naar Amerika, waar ze haar trouwe Dashiell Hammett aan de kade vindt. Haar wanhoop kent aanvankelijk geen grenzen: ze zit vol zelfverwijt en moet voortdurend aan de baby van Julia denken, die ze niet heeft kunnen vinden. Als ze bij de familie van Julia wil gaan vertellen wat er gebeurd is, wordt zij daar ijsig ontvangen: met de opstandige, afvallige Julia willen ze niets meer van doen hebben. Dit verbittert Lilian nog meer dan haar schuldgevoel ten opzichte van Julia's kind. De steun van haar vriend Dashiell Hammett en de diepe liefde van en voor haar vriendin zijn emoties, die Lilian haar leven lang bij blijven en die

KORT EN GOED

The quantlet (De doorzetter)

Hoewel de film door de kritiek is

Clint Eastwood en Sondra Locke in „The quantlet.”





haar inspireren tot het onvergetelijke verhaal „Pentimento” dat aan de film ten grondslag ligt.

Regisseur Fred Zinnemann, inmiddels 70 jaar, heeft dit verhaal verfilmd omdat hij werd geïntrigeerd door de zelfoverwinning van Lilian, die ondanks haar dodelijke angst toch de opdracht van haar vriendin uitvoert, om op die manier te tonen wat de ene mens voor de andere over kan hebben. Zinnemann, die toppers als „High Noon”, „From here to Eternity”, en „A man for all seasons” op zijn naam heeft staan, heeft van deze film een adembenemend gebeuren gemaakt. Jane Fonda won de „Golden Globe” voor de beste dramatische rol, en na haar prestatie in „Julia” reken ik haar voor altijd tot mijn favoriete actrices. Haar tegenspeelster Vanessa Redgrave, die een veel kleinere rol heeft maar als persoonlijkheid voor het verhaal van even groot belang is, en net als Jane Fonda, politiek aktiviste en intelligent en gevoelig, is subliem gekozen als de krachtige en inspirerende vriendin, die Lilian tot haar heldendaad brengt. Jason Robards, alomtgeprezen voor zijn rol in „All the presidents men”, speelt de rol van Dashiell Hammett ontroerend hartelijk.

Het zal wel duidelijk zijn dat u de film moet gaan zien. Opwekkend is hij niet, maar wel een voorbeeld van hoe meeslepend het medium film kan zijn.

Leo van Opzeeland

Jason Robards als Dashiell Hammett en Jane Fonda als Lilian Hellman in de beklemmende film „Julia.”

neergesabeld, wil ik er toch een lans voor breken: „The gauntlet” met en van Clint Eastwood, vakkundig gesecondeerd door de mij geheel onbekende Sondra Locke. Een duidelijk aktueel Amerikaans verhaal over een korrupte hoge ome bij de politie, die stoute dingen heeft gedaan met een dame van vederlichte zeden en haar daarom wil laten verdwijnen, voordat ze haar mond voorbij praat. Hij stuurt er zijn agent Shockley op af, die heel langzaam door begint te krijgen dat zijn eigen baas hem een afschuwelijke streek probeert te leveren. Ontdaan door zoveel verraad, kaapt hij een bus en na een prachtige achtervolging door een helikopter bereikt hij nog net de plaats van bestemming waar hij de zaken openbaar maakt. Natuurlijk een mooi slot, natuurlijk een kommercieel verhaal, maar knap gefilmd, met een goede lijn in het verloop van de gebeurtenissen.

Soleil des hyènes

Tunesisch-nederlandse ko-produktie die een kritisch verslag geeft van wat er gebeurt wanneer er in een ontwikkelingsland (in dit geval Tunesië) een toeristisch recreatiecentrum wordt

gebouwd. De probleemstelling is aan de zwart-witte kant, maar daardoor wel heel duidelijk. De westerse kapitalisten komen er niet best vanaf, en dat zo'n arm vissersdorp erop vooruit zou gaan door binnenstromend westers vakantiegeld, denk je na het zien van deze film ook nooit meer. Regie is van Ridha Behi, mooie fotografie van Theo van de Sande, produktie Willum Thijssen.

Dokter Vlimmen

Hoewel Theo van de Sande, cameraman van „Dokter Vlimmen”, in Vrij Nederland zei dat hij zijn werk als niet geslaagd beschouwde als de film alleen om het camerawerk zou worden geprezen, is dat toch het enige pluspunt dat ik in dit werkstuk heb kunnen ontdekken. De auteur Roothaert was dan een verwerpelijke antisemiet, het boek heb ik echter altijd de moeite waard gevonden. Wat Guido Pieters er uit heeft gelicht voor zijn film, is een kommercieel flutverhaaltje, waar de essentie van het boek niet meer in terug te vinden is. Hoeveel bewondering ik voor Peter Faber ook heb naar aanleiding van zijn activiteiten in het Werkteater, hij moet als

filmakteur toch eens wat meer op zijn uitspraak gaan letten, die behalve plat Amsterdams (wat best mag desnoods, al speelt de film diep in Brabant) ook nog vaak onverstaanbaar is (en dat mag niet). Maar, zoals gezegd, de film is prachtig van kleur en sfeer, en dat is uitsluitend de verdienste van Van de Sande.

L.v.O.

**VVDN-lied:
durf in je ransel**

De school is niet voor iedereen goed

groep leerlingen zo klein mogelijk te houden. Men deed dit enerzijds door, waar mogelijk, leerlingen uit deze groep via speciale hulp – bijvoorbeeld bijles of therapie – aan te passen aan de normale leerling. Anderzijds stichtte men speciale scholen – zoals L.O.M.-, Z.M.O.K.- en B.L.O.-scholen – voor niet meer aan te passen afwijkende leerlingen. De leerling diende dus te passen in het bestaande schoolsysteem.



School heeft soms slechte invloed op leerlingen

De laatste jaren zijn er echter onderzoeksresultaten, die meer in de andere richting wijzen. Resultaten die aangeven, dat het (traditionele) onderwijssysteem werkt op een manier die niet goed is voor bepaalde leerlingen. Of anders gezegd, dat het schoolsysteem mede verantwoordelijk kan zijn voor een ontwikkeling in criminele richting van haar leerlingen. Over twee van die onderzoeken, een Amerikaans en een Duits, vertellen we kort iets elders op deze pagina's. Beide onderzoeken signaleren dat het traditionele, klassikale schoolsysteem op een deel van haar leerlingen een invloed heeft, die bijdraagt tot het crimineel worden. En voortijdig de school verlaten kan volgens het Amerikaanse onderzoek dit negatieve proces onderbreken. Dit laatste wordt ook door I. J. McKissack voor Nieuw-Zeeland gesteld. Het bleek namelijk, dat een leerling die tijdens zijn verblijf op school – met name in de laatste jaren van

Er wordt in ons land weer gesproken over een verlenging van de leerplichtige leeftijd. Dat lijkt ons een goede zaak, maar er gaan ook stemmen op die hier vraagtekens bij plaatsen. Eén van die stemmen beroept zich op studies die zich bezig houden met een probleemgebied dat zich als het ware tussen de pedagogiek en de kriminologie in bevindt. Daarover willen wij nu schrijven.

Veroordeelden hadden vaak slechte resultaten op school

Als criminologen onderzoek doen naar het verleden van mensen die veroordeeld zijn voor het overtreden van de wet, dan vinden zij in Nederland zowel als in het buitenland bijna altijd een slecht verlopen schoolopleiding. De wetsovertreders hebben tijdens hun schooltijd vaak gespijbelde en ruzie met de leerkrachten gehad. Zij waren ook vaak niet geïnteresseerd, haalden slechte resultaten en bleven zitten. Dat alles leidde tenslotte tot een laag opleidingsnivo. In vele boeken worden dit soort uitkomsten vermeld. Als je het leest

Over "Delinquency and dropout" van Delbert S. Elliott en Harwin L. Voss, dat in 1974 te Londen werd gepubliceerd.

Elliott en Voss dachten dat delinkwent gedrag en het voortijdig verlaten van de school ("dropout") reacties zouden kunnen zijn op problemen die de leerlingen thuis, op school en in hun verdere omgeving hadden. Om dit te onderzoeken hebben zij gedurende vijf jaren 2.600 middelbare scholieren gevolgd. Het blijkt dat juist uit de problemen die op school ontstaan – bijvoorbeeld slechte beoordelingen – delinkwent gedrag het beste voorspeld kan worden. Tevens dat delinkwent gedrag bijdraagt tot een voortijdig verlaten van de school. Tenslotte dat dit voortijdig verlaten van de school op zijn beurt leidt tot een afname van het delinkwent gedrag. Deze auteurs stellen dan ook dat het school-milieu als de belangrijkste veroorzaker van delinkwent gedrag moet worden gekwalificeerd, belangrijker dan bijvoorbeeld het milieu thuis. Delinkwent gedrag is volgens hen een manier om met de gevolgen van het falen op school te leven, om het verlies aan zelfwaardering als gevolg van dat falen te bestrijden.

dan denk je: „Ja, daar heb je het weer, maar wat moet je ermee?” Je kan tot twee tegenover elkaar staande meningen komen: dat de betreffende leerlingen niet deugen voor de school of dat de school niet deugt voor dit type leerlingen.

In het verleden koos men in de onderwijswereld vaak voor het eerste: de school was goed voor de normale leerling, maar sommige leerlingen waren niet geschikt voor het schoolsysteem. Natuurlijk probeerde men deze

zijn leerplicht – baldadig of crimineel gedrag vertoont, na het verlaten van die school lang niet zoveel politiekontakten meer heeft (bij het Amerikaanse onderzoek zelfs een zeer opvallende daling). Toch moet men niet denken dat in het verlaten van de school de oplossing ligt. Weliswaar stellen deze auteurs dat dit voor enkele leerlingen de oplossing kan zijn, voor de grote meerderheid van de voortijdige schoolverlaters geldt echter, dat zij niet minder intelligent zijn dan de leerlingen die

het diploma wel halen. Dit betekent immers, dat zij niet dat nivo halen, dat zij kwa intelligentie zouden kunnen bereiken. Anders gezegd, dat het rendement van de school lager is dan het zou kunnen en moeten zijn.

Hoe is het in Nederland?

De vraag is nu, in hoeverre al deze resultaten ook gevonden zouden worden hier en nu in Nederland. Het is bekend dat de samenlevingen van de V.S. en W-Duitsland wellicht nog niet gekompliceerder in elkaar zitten en grotere klasseverschillen kennen dan de nederlandse. Ook bestaat met name voor de duitse

scholen het vermoeden dat die harder, strenger zijn dan de nederlandse. Toch is de overeenkomst in de cultuurpatronen en in de onderwijssystemen zo groot, dat het niet onaannemelijk lijkt dat dit soort mechanismen ook in Nederland werken. We hoeven alleen maar even te wijzen op de klassikale prestatienormen en de daarmee samenhangende concurrentiesfeer die ook hier op de scholen nog het klimaat bepalen.

Wat valt er nu aan deze zaken te doen? Uit de aanbevelingen van Elliott en Voss en ook uit het boek van Brusten en Hurrelmann blijkt, dat een groot deel van de problematiek ligt in de klassikaal geldende eisen die het schoolsysteem aan iedere willekeurige leerling stelt, ongeacht zijn specifieke talenten en sociale psychologische achtergronden. Alle leerlingen wordt als het ware één maatpak aangepast, en wanneer het niet goed zit wordt getracht het kind zodanig te vormen dat het wel gelukt. Met andere woorden: de kinderen dienen zich – zoals gezegd – aan de school aan te passen. Ook bijzondere scholen en bv. compensatieonderwijs moeten in dit licht gezien worden.

School aanpassen aan het kind

Waar we echter naar toe moeten is veeleer het aanpassen van de school, van het onderwijs aan het individuele kind. Eerst dan zal het mogelijk zijn de capaciteiten van ieder kind te onderkennen, te

begeleiden en te helpen ontplooiën. Ook binnen de onderwijswereld zijn uiteraard stemmen opgegaan die dit soort redeneringen ondersteunen. We zien dan ook dat het onderwijs de laatste paar jaar een eind in deze richting is gegaan en het is goed dat dat gebeurt. Zeer radikaal is deze benadering doorgevoerd in bijvoorbeeld de Free Schools Movement in Amerika, waar het onderwijs volledig bepaald wordt door de capaciteiten en interesses van de leerling. Een wat minder in het oog springend voorbeeld is de invoering van keuzepakketten in het middelbaar onderwijs. Daar blijkt echter dat de **structuur** van het onderwijs nauwelijks verandert. De leerlingen krijgen binnen de vakpakketten nog steeds een uniform lesprogramma aangeboden, waarbinnen zij op hun prestaties relatief ten opzichte van elkaar beoordeeld worden. Dan vallen er altijd mensen uit de boot en die lopen het risico onder het effect van de in het duitse onderzoek genoemde uitsmering van persoonskenmerken te vallen. Zij voelen zich benadeeld, verongelijkt en neigen tot afwijzing van de heersende normen, wat zich dus weer kan uiten in crimineel gedrag.

Er zal nog heel wat moeten gebeuren voordat deze problemen uit de wereld geholpen zijn. Een van die dingen is dan – en nu komen we weer bij het begin terug – een grondige bestudering van de eventuele bij-effecten van een verlenging van de leerplicht, die voor sommige leerlingen niets minder betekent dan een verlenging van de lijdensweg en een vastgewortelde neiging tot kriminaliteit lijkt te kunnen zijn.

Fokke Dijksterhuis en Gerhard Ploeg (medewerkers Kriminologisch Instituut Groningen)

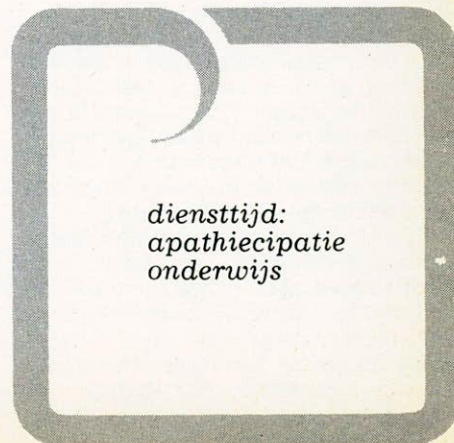
Over „Abweichendes Verhalten in der Schule: eine Untersuchung zu Prozessen der Stigmatisierung“ van Manfred Brusten en Klaus Hurrelmann, dat in 1972 te München uitkwam.

Brusten en Hurrelmann hebben in hun onderzoek de aandacht gericht op de processen die maken dat bepaalde leerlingen onder invloed van het schoolgebeuren tot afwijkend, tot delinkwent gedrag komen. Zij hebben in de stad Bielefeld vraaggesprekken gevoerd met ruim 800 leerlingen en bijna 70 leraren uit het op de lagere school volgend onderwijs.

Zij stellen dat de scholieren worden beoordeeld naar mate zij in staat zijn het klassikaal voorgeschreven prestatienivo te halen. Leerlingen die hierin niet voldoende slagen, worden negatief beoordeeld. Dit negatieve oordeel blijft echter niet beperkt tot de geleverde prestaties, maar raakt als het ware uitgesmeerd over een aantal eigenschappen, zoals intelligentie, aangepastheid, betrouwbaarheid enz. De leraar gaat de slecht presterende leerlingen dommer, minder aangepast en minder betrouwbaar vinden. Een bepaalde ordeverstoring wordt bij een goede leerling opgevat als een vergissing (bijvoorbeeld iets eenmaligs onder invloed van slechte vriendjes), maar bij een slechte leerling als een bewijs van zijn minder goede eigenschappen. Eigenschappen waaraan de school niets kan doen en waarvoor ze dan ook niet verantwoordelijk is.

Nu komen slechte schoolprestaties bij leerlingen uit de lagere sociaal-ekonomische klassen meer voor, maar bovendien hebben deze leerlingen nog aanpassingsproblemen aan de middenklasse omgeving die de school in feite is. Met andere woorden: bij deze leerlingen gaat het dubbelop! Zij kunnen niet aan de klassikale prestatienorm voldoen en bovendien vertonen zij nog gedrag dat stoort, omdat het niet aan het midden-klasse schoolgedrag is aangepast. Zij zullen in dubbel opzicht een dergelijk zich uitsmerend negatief oordeel ondergaan. Vanuit dit negatieve oordeel zal de onderwijzer of leraar hen behandelen.

Een behandeling die op zijn beurt weer bij de leerling in versterkte mate slechte prestaties en storend gedrag oproept. Deze leerlingen gaan zich steeds afwijkender gedragen. Zij proberen hun gevoel van eigenwaarde op peil te houden door op andere terreinen status te zoeken, bijvoorbeeld baldadigheid, ja zelfs criminaliteit. Dit versterkt weer het negatieve oordeel van de leerkracht. Enzovoort.



diensttijd:
apathiecipatie
onderwijs

Constantin Meunier

beeldhouwer van de arbeid

„Constantin Meunier is een bewonderenswaardig mens. Hij heeft de verhevenheid van de schilder J. F. Millet. Hij is een van de grootste kunstenaars van de negentiende eeuw.”

Auguste Rodin

Wie vanaf de stijlvolle Grote Markt in Antwerpen over de Suikerrui naar de daar 500 meter brede rivier De Schelde loopt, ziet rechts naast het prachtige renaissance stadhuis een indrukwekkend beeld van een dokwerker. Dat is de z.g. Antwerpse Buildrager, zoals men deze meer dan twee meter hoge bronzen arbeider in Vlaanderen noemt. Juist dit beeld werd door het gemeentebestuur na de bevrijding hier geplaatst om hulde te brengen aan de Antwerpse havenarbeiders. Want zij waren het toch, die in 1944 en 1945 onder levensgevaarlijke omstandigheden hun werk verrichtten tijdens de periode dat de dood en vernietiging brengende Duitse V1 en V2 bommen op Antwerpen neerkwamen. Deze bommen waren voor Hitler ontwikkeld door Wernher von Braun, na de oorlog één van de leiders van het Amerikaanse ruimtevaartprogramma. De bevoorrading van de in 1944 reeds bevrijde westeuropese bevolking en de oostwaarts oprukkende geallieerde legers werd door de volledige inzet van de Antwerpse havenarbeiders mogelijk gemaakt.

Constantin Meunier, de maker van de Buildrager, was aan het einde van de vorige eeuw gefascineerd door de Antwerpse haven, die hij regelmatig bezocht, zoals alle andere plaatsen in België waar arbeiders in sociale ellende verkeerden. Los van deze maatschappelijke achtergronden, zou het indrukwekkende oeuvre van Meunier niet ontstaan zijn.

Moeilijke jeugdjaren

Constantin Meunier is op 12 april 1831 in Etterbeek, een voorstad van Brussel, geboren in een gezin dat tijdens de Belgische omwenteling in moeilijkheden raakte. De gelden waar vader Meunier voor verantwoordelijk was als ontvanger der belastingen werden hem ontstolen. Dat betekende een ramp, die zijn geestelijke weerstand sloopte en waaraan hij tenslotte ten onderging. Vader Meunier stierf en Constantin, twee jaren oud was de jongste van zes kinderen. Het gezin bleef in behoeftige omstandigheden achter. Het huis dat moeder uit de resten van het bezit had weten te



redden, werd verhuurd aan artisten o.a. aan de Italiaanse graveur Calamatta. Deze was door de regering aangesteld „om de edele graveerkunst in België te vernieuwen”. Door toedoen van Calamatta krijgt de tien jaar oudere broer een plaats op de kunstakademie. Constantin ook een jongeman met kunstzinnige aanleg, wilde absoluut beeldhouwer worden en op het atelier Fraikin wordt hij in dit vak onderwezen. Waarschijnlijk was Constantin niet tevreden met zijn vorderingen. Hij zei dan ook het beeldhouwen vaarwel en ging zich op het schilderen toeleggen. Op het atelier van de bekende Frans – Joseph Navez werkte de jonge Meunier veel samen met Charles De Groux, een schilder van realistisch getinte genre stukken met sociale inhoud.

De Buildrager (Zijkant van het stadhuis van Antwerpen)

Monument van de Arbeid (Van Praetbrug Laken)





Borstbeeld Constantin Meunier door hem zelf gemaakt

De Groux heeft zonder twijfel grote invloed gehad op de verdere ontwikkeling van Meunier.

Beslissend

Beslissend was echter het verzoek dat Meunier van de schrijver Camille Lemonnier ontving. Lemonnier was een voorloper van de literaire hervormingsbeweging, waaraan La Jeune Belgique in 1881 uiting gaf. Zijn werken zijn bezielde van één passie: Opstand tegen de maatschappij. Van deze Lemonnier kreeg Meunier opdracht illustraties van de kolenmijnen te maken voor zijn boek *La Belgique* (1887). Meunier werkte als een bezetene aan deze opdracht te Seraing, Val - St. Lambert en in de Borinage. Hij tekende en schilderde de arbeiders uit de fabrieken van het machtige staalconcern Cockerill en de mijnwerkers van het Zwarte Land. In 1885, Meunier is dan 54 jaar oud, heeft hij zijn bestemming gevonden. Zijn werk verschijnt op diverse exposities. Hij is zich weer op het beeldhouwen gaan toeleggen, de kunstuiting waardoor hij wereldberoemd zal worden. Diverse beelden zoals de Arbeider van de puddeloven (een oven waarin ruw ijzer gesmolten wordt), het Sleperspaard, de Buildrager en borstbeelden van Camille Lemonnier, Isedoor Verheijden en Paul Janson oogstten op tentoonstellingen veel bewondering.

Arbeiders

Hoewel deze gedachtengang nergens bevestigd wordt, lijkt me dat de stichting van de Belgische Werkliedenpartij omstreeks deze tijd, waardoor de arbeider en zijn

sociale strijd gezicht kregen, van invloed is geweest op de ontwikkeling van Meunier. De arbeiders die hij vooral in brons, maar ook in gips tot leven brengt, ondergaan zeer zeker het neerdrukkende en de hardheid van hun omgeving, maar aan de andere kant is er toch in hun houding een begin van bewustwording. M. R. Bentein van de Kunsthistorische Musea van de stad Antwerpen zegt schrijvende over de Buildrager: „Dit werk brengt enerzijds tot uitdrukking wat filosofen circa 1850 zochten te bewijzen, nl. dat in tegenstelling tot de burger die eerder toeschouwer in het leven is, de handelende arbeider „vader van de mensheid” het uitzicht der wereld verandert. En anderzijds vertoont het een ontwaken van het individu met eigen zieleleven en twijfels.”

Monument van de arbeid

Meuniers grootste schepping is zonder twijfel het Monument van de Arbeid, waaraan hij tot de laatste dagen van zijn leven nog intensief werkte. Het bestaat uit *De Haven*, *De Oogst*, *De Mijn* en *De Nijverheid*, vier grote hauts - reliëfs, die het water, de lucht, de aarde en het vuur verbeelden. De zaaier zet de kroon op het werk, de Voorvader stelt het verleden voor en het Moederschap geeft de toekomst aan. De gehurkte mijnwerker en de rustende arbeider vullen het geheel aan. Het indrukwekkende monument, dat een plaats heeft gekregen aan de Van Praetbrug te Laken, nabij de haven, is in het bezit van de staat.

De in 1896 gehouden Parijse tentoonstelling van Meuniers werk wordt een huldebetoon aan zijn groot scheppend vermogen. Langzamerhand is de kunstenaar in betere materiële omstandigheden gekomen. In 1900 betreft hij een huis met werkplaats dat hij in de Abdijstraat te Elsene heeft laten bouwen. Op 4 april 1905 overlijdt hij daar, tot op de laatste dag had hij de beitel gehanteerd. In 1939 wordt deze woning ingericht tot het Museum Constantin Meunier. Hier leert men de schepper van zoveel schilderijen en beeldhouwwerken wel het allerbeste kennen.

Constantin Meunier's arbeid valt samen met de fabelachtige ontwikkeling van het kapitalisme enerzijds en het ontwaken van het zelfbewustzijn van de arbeidersklasse anderzijds. België maakte in de loop van de vorige eeuw razend snel deze ontwikkeling door. Meunier toont ons in zijn talrijke werkstukken, hoezeer hij gegrepen is door de grootheid van het menselijk kunnen. In de arbeiders zag hij niet de loonslaven,

maar de vervullers van de fundamentele menselijke waardigheid. Misschien zichzelf er niet helemaal van bewust zijnde, mogen we Constantin Meunier een proletarisch kunstenaar noemen. Zijn gebeeldhouwde figuren bewijzen dat overduidelijk.

Jan Kooijman

Mijnwerkster - Schilderij



in dienst je
ruggegraad halen

De werkelijkheid of de kleine verschillen

De grens tussen normaal en abnormaal is de laatste jaren wat aan het verschuiven. Wie nog niet zolang geleden met „gek” kon worden afgedaan staat nu minstens ter discussie. Het spontane gebaar van de wijsvinger naar het voorhoofd heeft plaats gemaakt voor het genuanceerd denken. Natuurlijk betekent dat niet, dat de psychiatrische inrichtingen nu niet langer geïsoleerd staan in hun bosrijke omgeving. Of dat binnenkort het laatste nummer van de Gekkenkrant (tijdschrift voor de belangen van (ex)psychiatrische patiënten) zal verschijnen. Neen, dat nog niet. Maar toch... Meer begrip komt er beslist. Niet het minst ook dankzij de psychiatrische patiënten zelf. Het lezen van hun ervaringen doet ons immers steeds meer beseffen hoe klein de verschillen eigenlijk zijn tussen gewoon en ongewoon; gezond en gek; normaal en abnormaal. Tussen onszelf en de ander.

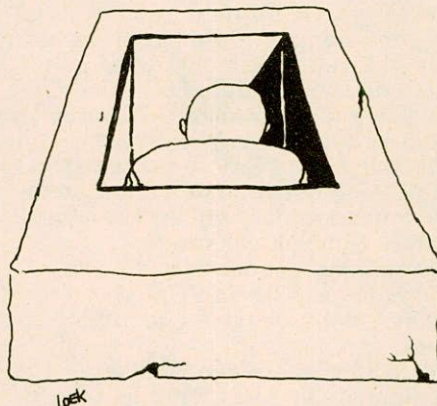
Angst en vrolijkheid

Een ander zoals bijvoorbeeld de schrijver J. M. A. Biesheuvel. Een man die zich ooit de Verlosser waande. Dat gedurende ongeveer een half-jaar in een psychiatrische inrichting mocht „leven” en toen weer veilig naar huis kon. Een Heiland armer en een dagelijkse medikatie rijker. Dat dat niet niks is en zo'n gebeuren behoorlijk aantikt, daarover laat Biesheuvel in zijn recente verhalenbundel „De Weg naar het Licht” geen enkel misverstand bestaan.

(...) „Altijd al ben ik droevig, ik ben in duisternissen, in een diepe kuil en kan er niet uitkomen. Ik voel mij als een hond die diep in de put zit. De laatste maanden ben ik meer dan veertig keer aan een verhaal begonnen en nooit wilde het lukken. Ik ben de wanhoop nabij. Steeds weer begon ik met de moed der wanhoop, steeds weer schreef ik een velletje of vijftien die dan in de prullenbak verzeild raakten. Ik weet niet hoe het met andere mensen is gesteld, maar zo is het voor mij geen leven meer, ik heb geen plezier meer. Nu heb ik, geloof ik, nooit plezier gehad behalve toen ik nog als kind bij mijn moeder voor de piano op schoot zat om er liedjes en psalmen te zingen. Mijn moeder is nu ook alweer aan de schoot der aarde toevertrouwd en zij zal er nooit meer

uitkomen want ik kan niet in de dag van de opstanding geloven. Met al dat soort geloof en flauwekul ben ik in het gekkenhuis klaargekomen. Ik geloof nog wel, maar niet in een hiernamaals. Ik zal het nog veel sterker vertellen: ik heb het idee dat ik allang gestorven ben, dat is ook in het gekkenhuis gebeurd. Sindsdien slik ik pillen en is iedere dag dezelfde voor mij (...).”

Wat Biesheuvel in dit gedeelte uit het verhaal Faust zegt, komt in allerlei variaties terug in de overige 23 verhalen uit de bundel. Dat niet meer kunnen schrijven blijkt dus nogal mee te vallen. Niet echter de momenten van angst,



zinloosheid, de drang zich af te zonderen en, niet te vergeten, het terugverlangen naar de inrichting. Triester relaas lijkt nauwelijks mogelijk. Neen. Maar toch... Hoe gek het ook mag klinken, de verhalen zijn ook uiterst vrolijk. Zelden heb ik zo moeten lachen op momenten dat ook het huilen me nastond.

„Meegesleurd worden”, daarmee geef ik ongeveer aan wat mij overkwam bij het lezen van deze verhalenbundel. Geen rust krijgen; van de hak op de tak springen; zijwegen verwarren met hoofdwegen; snakken naar adem. Hopen ook dat er toch ooit een moment zal komen dat ik even kan stilstaan bij: de dominee die vlak voor de Kerstnacht van zijn geloof valt (verhaal: „Mijn grootste schrik”); bij de boeren in Zeeland die de kroeg induiken vanwege het gestaag vallende hemelwater („De dronkenschap”); bij de vis die in de bibliotheek leest welke een onzin mensen over vissen schrijven, maar tenslotte verzuipt als hij in het

water valt („De vis”); bij de elitaire groep bergbeklimmers die al trainend langs de muur omhoog komen om zich op de 36e etage van een flatgebouw te bedrinken („Een vreemd voorval”). Of mij afvragen waar de schrijver uiteindelijk uitkomt als hij besluit niet meer naar zijn vrouw Eva terug te keren en in het vervolg zonder medicijnen zal leven. En dit titelverhaal afsluit met:

(...) „Leeg is het in de polders,” mompelt hij, „leeg en duister, er is wind en regen, mijn fiets trapt zwaarder dan vroeger, donker is het hier en ellendig, ver nog is deze weg, hier is niets dan water en eilanden en voorlopig nergens een bekende, ik heb nog zevenendertig gulden, hoe lang doe ik daarmee? Moet ik Eva niet bellen?, nee... nee, wij bellen niet, mijn juk is zwaar, mijn last is licht... donker is het, donders donker, ik moet oppassen niet van de dijk te vallen, wat er ook gebeurt, ik ga door, dit is... dit is de Weg naar het Licht!”

Steunend of afschrikwekkend

In het verhaal „Prijis” – dat gaat over een tentoonstelling van kleine huisdieren – staat: „Ik noem dat geen leven meneer. Dat is de tijd doorkomen.” Zolang Biesheuvel zich dat nog afvraagt moet hij zich staande weten te houden. Wat in zijn geval vermoedelijk weer een nieuwe verhalenbundel zal opleveren. Ook al betwijfelt hij dat regelmatig in „De Weg naar het Licht” zowel als in de vorige bundels „Slechte mensen” en „Het Nut Van De Wereld”. Boeken met semi-hoopgevend titels. En daardoor m.i. boeken die – hoe autobiografisch ook – net zoveel met de „gekke” ander als met de lezer te maken hebben. En de grens tussen zin en waanzin terugbrengen tot gewoon een ander woord(gebruik). Steunend of afschrikwekkend kan hierbij zijn dat Biesheuvel vrijwel overal waar maakt wat hij in het eerder genoemde verhaal „Een vreemd voorval” zegt: „Het enige waar ik me aan heb te houden is dat het verhaal echt gebeurd moet kunnen zijn, tja...”

Dick Zaai

„De Weg naar het Licht” verscheen bij Meulenhoff, Amsterdam. „Slechte mensen” en „Het Nut Van De Wereld” bij De Harmonie, Amsterdam.

BOEKEN & BROCHURES

Bibeb

Opnieuw een bundeling van interviews van Bibeb. Zestien ervan verschenen in Vrij Nederland, één – dat met ir. Nellien de Ruiter, onlangs als CHU-kamerlid afgetreden – in Opzij. Eén is dat met Henk Vredeling, destijds nogal geruchtmakend. De andere gesprekspartners waren drs. H. van Praag, Ferry Hoogendijk, Willem Breuker, Wim Hora Adema, Guus Vleugel, Jasperina de Jong, Ed van Thijn, Jerry Kosinski, Jean Rhijs, ex-minister Jaap Boersma, Jan Sierhuis, Prinse Irene, Gerrit Komrij, Jhr. Sickinghe en Marten Toonder. De gesprekken blijven ook bij herlezing boeiend. Bibeb Interviews is een uitgave van Van Genneep, A'dam. Prijs f 17,50.

Zuidelijk Afrika

De Anti-Apartheids Beweging Nederland (AABN) heeft een aantal onderwijspakketten samengesteld voor zowel kortlopende als langlopende projecten. In pakket I zijn opgenomen: de informatiemap Apartheid, het

laatste nummer van Zuidelijk Afrika Nieuws en een film en/of dia-serie en/of fototentoonstelling. In pakket IIa zijn hieraan toegevoegd de boekjes: de zwarte vakkbeweging van Zuid-Afrika; Bantoestans, Vorsters nieuwe propagandawapen en Gevangenen van de apartheid. Pakket IIb is nog verder uitgebreid met de boekjes: Voor een vrij Namibië en Rhodesië? Zimbabwe!



De prijzen der pakketten zijn resp. f 3,75, f 9,75 en f 13,50 (bij meer exemplaren forse kortingen), ekskl. portokosten en huur van de films, dia-series en fototentoonstellingen. Voor bestellingen en/of inlichtingen: AABN, Antwoordnummer 2590, Amsterdam.

De wapenindustrie

Anthony Sampson – bekend en gevreesd door zijn publikaties over multi-nationals als ITT („ITT, macht zonder grenzen”) en oliegianten („De Zeven Zusters”) – beschrijft in „De wapenindustrie” uitvoerig hoe deze industrie werkt en welke rol de wapenfabrikanten spelen in de internationale politiek. De huidige hausse in wapenverkoop heeft haar wortels in het verleden: Sampson schetst de historische ontwikkeling van de massaproductie van wapens, de opkomst van wapenkoningen als Armstrong, Vickers en Krupp en hun internationale kontakten. Na de Tweede Wereldoorlog waren het de Amerikaanse bedrijven die de markt beheersten, een machtspositie die zij met hand en tand zouden verdedigen.

In dit boek krijgt de naoorlogse ontwikkeling van de internationale wapenhandel de grootste aandacht: de wording van het militair-industrieel complex. Het is het onthullende verhaal van miljardentransakties (Navo-orders, Bewapeningswedloop in het Midden-Oosten), gigantische kommissiegelden voor tussenpersonen (Lockheed, Nothrop), corruptie, handjeklap en dubieuze verkoopmethoden (verkoop van de Starfighter). De golf van schandalen die de Verenigde Staten, Nederland, West-Duitsland, Italië en Japan overspoelde heeft de roep naar doeltreffende controle op de wapenhandel sterk aangewakkerd of, zoals Sampson aan het slot van zijn boek zegt, „Hoe meer het publiek wordt geïnformeerd en hoe meer zeggenschap het krijgt, des te meer kans is er op een gezondere wereld”.

Uitg.: Elsevier, Amsterdam. 416 blz. Prijs f 27,50.

Wim Heij



Wanneer komt u?

hum. g.v.: de ene dienst is de andere waard

HOE GAAT HET
EIGENLIJK
MET GERARD
OP SCHOOL
?

NIET AL TE BEST,
H'J SPIJBELT
DRIE DAGEN
VAN DE WEEK
!

OP ZO'N MANIER
KOMT ER VAN ZO'N
JONGEN NIETS
TERECHT!

H'J HEEFT
NAUWELIJKS
EEN VOLDOENDE
OP Z'N RAPPORT.

ZE HEBBEN
DIT SOORT
KINDEREN
ONDERZOCHT.

EN WAT IS
ER
UITGEKOMEN
?

HIERUIT GROETEN DE
WETSOVERTREDERS
VAN MORGEN...
GEWELDPLEIGERS
EN KRIMINELEN...

IK HOOP NIET
DAT W'J ZOIETS
NOG MOETEN
BELEVEN!

HOU NOU JE KLEP MAAR!
ER IS EEN GOEIE
FILM OP DE **T.V**

LEES MEER
OVER DE
"KRIMINELE"
SCHOOL
OP BLADZIJDE
10/11